

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: RDG5750077
 ชื่อโครงการวิจัย: การจัดการหมู่บ้านทอผ้าอีสานเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยง
 จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม
 ชื่อนักวิจัย: รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ
 นางนันทนวล จันทฤณ
 E-mail Address: h.pathom@gmail.com
 ระยะเวลาโครงการ: 1 ปี

การวิจัยในโครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้และฐานข้อมูลเหตุการณ์การทอผ้าของชุมชนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามเพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนและพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงทั้งสองจังหวัด 2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวหมู่บ้านทอผ้าของชุมชนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและมหาสารคาม ทั้งในแง่ศักยภาพ สังคม วิถีชีวิตชุมชนเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในบริบทของจังหวัดเชื่อมโยง โดยมีจังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลาง และ 3) เพื่อนำเสนอเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทหมู่บ้านทอผ้าแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในพื้นที่เชื่อมโยงระหว่างจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งแนวทางการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน มีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ การสำรวจ การสังเกต การสนทนาและการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทางการท่องเที่ยว ซึ่งจำแนกออกเป็นกลุ่มต่างๆ ได้แก่ ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยว เจ้าของธุรกิจ ประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวชมหมู่บ้านทอผ้าในพื้นที่ 8 ชุมชนที่เป็นพื้นที่ปฏิบัติการวิจัยในครั้งนี้

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการหมู่บ้านทอผ้าอีสานเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามทั้ง 8 ชุมชนมีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกันเนื่องจากมีแนวปฏิบัติและการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนแตกต่างกันตามเอกลักษณ์ ความโดดเด่นของทรัพยากรภูมิปัญญาการทอผ้าซึ่งจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหมู่บ้านที่เน้นการผลิต กลุ่มหมู่บ้านที่เน้นการจำหน่าย และกลุ่มหมู่บ้านที่เน้นทั้งการผลิตและจำหน่าย ส่วนการจัดการหมู่บ้านทอผ้าเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามมีการดำเนินการระหว่างกลุ่มสตรีทอผ้าในชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ประกอบการเป็นหลัก โดยแนวทางการจัดการมี 5 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผนกลยุทธ์ 2) การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) การดำเนินงาน 4) การประสานงาน และ 5) การจัดการความรู้ด้านต่างๆ ผลจากกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนพบว่า รูปแบบการจัดการหมู่บ้านทอผ้าอีสานเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีองค์ประกอบดังนี้ 1) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยมีคณะทำงาน 2) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) ด้านการพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4) ด้านการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยว และ 5) ด้านการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวแบบเรียนรู้กลุ่มอาชีพในชุมชนและการพักค้างคืนแบบโฮมสเตย์ แนวทางการจัดการดังกล่าวนี้วางอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยการประชุม การสัมมนา และการปฏิบัติการ หรือร่วมกันของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหมู่บ้านทอผ้าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรม อาทิ ตำนาน ประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง และศิลปหัตถกรรมอื่นๆ ด้วย ซึ่งล้วนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นในชุมชน มาใช้เพื่อพัฒนาระบบ

และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าและของที่ระลึก รวมทั้งการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนให้มีความเด่นชัดยิ่งขึ้น

สำหรับแนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวหมู่บ้านผ้าอีสานในมิติวัฒนธรรมโดยชุมชนในพื้นที่ศึกษาพบว่าเส้นทางการท่องเที่ยวหมู่บ้านทอผ้าอีสานเพื่อการเรียนรู้และเชื่อมโยงจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามมีจำนวน 8 เส้นทาง ประกอบด้วย 1) เส้นทางเรียนรู้ผ้าทออีสาน 2) เส้นทางถนนสายไหม 3) เส้นทางหมู่บ้านทอผ้าโฮมสเตย์ 4) เส้นทางเยือนแหล่งสินค้าและผลิตภัณฑ์ 5) เส้นทางไหว้พระแสงบุญ 6) เส้นทางเรียนรู้แหล่งผลิตผ้าไหมพื้นเมืองแบบครบวงจร 7) เส้นทางเรียนรู้แหล่งผลิตผ้าฝ้ายพื้นเมือง และ 8) เส้นทางเรียนรู้แหล่งอารยธรรมผ้าโบราณ ผลการวิจัยแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนเกี่ยวกับแนวทางการจัดการหมู่บ้านทอผ้าอีสานเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามพบว่า แนวทางการจัดการที่เหมาะสม คือ แนวทางการพัฒนาโดยใช้โมเดลการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยมีชุมชนเป็นฐาน และมีการจัดทำโครงการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีการทอผ้าและวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นไปพร้อมกัน โดยมุ่งสะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์ ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยมุ่งเน้นให้เกิดการอนุรักษ์และการสร้างจิตสำนึกของชุมชนต่อการสร้างฐานความรู้สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการหมู่บ้านทอผ้า, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, เส้นทางการท่องเที่ยว, จังหวัดขอนแก่น, จังหวัดมหาสารคาม